

Conocephalus discolor

ZUIDELIJK SPITSKOPJE

Deze kleine, groene sabelsprinkhaan verschilt van het gewoon spitskopje door de rechte legboor en lange vleugels. Het onderscheid met langvleugelige mannetjes van deze soort is erg lastig. De laatste jaren breidt het zuidelijk spitskopje zich uit in West-Europa en tijdens het sprinkhanen-project werden de eerste populaties in ons land aangetroffen. Verwacht wordt dat de soort zich de komende jaren verder in ons land zal verspreiden. Het zuidelijk spitskopje leeft behalve in vochtige biotopen ook in halfhoge ruderaal vegetatie.

plaat 6:6

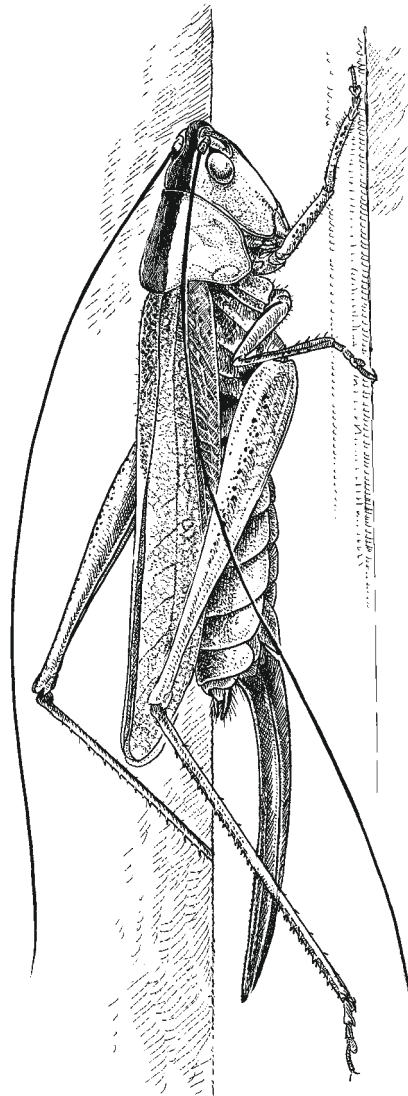
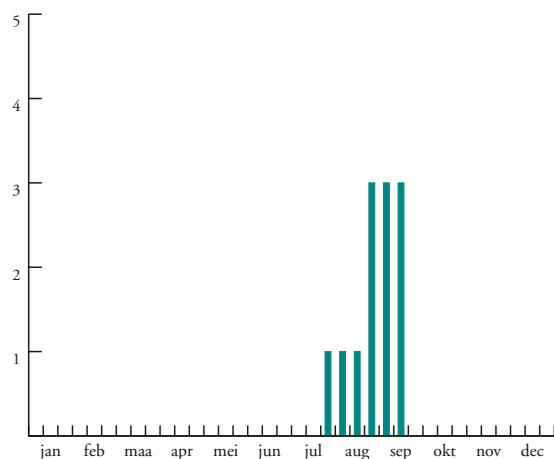
BESCHRIJVING

Conocephalus discolor is een vrij kleine, slanke sabelsprinkhaan met een, in zijaanzicht, spitse kop (fig. 8-60). De lichaamskleur is groen, met een bruine streep over de kop, halsschild en achterlijf. De voorvleugels zijn meestal ook geelbruin getint. De zeldzame bruine variant is nog niet in Nederland aangetroffen. De voorvleugel en achtervleugel reiken ongeveer tot aan de achterknie. Soms treedt een extra-langvleugelige vorm op, waarbij de achtervleugel langer is dan de voorvleugel. De cerci van het mannetje bezitten een zijtand op eenderde van de top. De achterrand van de supra-anaalplaat is ingekeept (fig. 8-91) en vaak iets omgeklapt. De legboor van het vrouwtje is lang en vrijwel recht tot zwak gebogen (fig. 8-70). Onvolwassen vrouwtjes hebben soms een sterker gebogen legboor (AGO).

BIOLOGIE

cycclus

De eieren (gemiddeld 66 per vrouwtje) worden één voor één afgezet, bij voorkeur in stengels van russen, riet of zeggen, maar mogelijk ook in kruiden als grote brandnetel

(*Urtica dioica*), bereklauw (*Heracleum sphondylium*) of dovenetel (*Lamium spec.*). Soms wordt eerst een gat in de stengel gekauwd, alvorens de legboor naar binnen gestoken wordt. Na één overwintering komen de eieren uit, waarna de nymfen nog vijf maal vervellen tot aan het volwassen stadium (BRUCKHAUS 1991, INGRISCH 1977, 1986A, B, C, LENSINK 1995, MARSHALL & HAES 1988, THOMAS ET AL. 1993).

De imago's worden in Nederland aangetroffen van eind juli tot midden september. In Groot-Brittannië werden volwassen dieren aangetroffen van eind juli tot eind oktober (MARSHALL & HAES 1988).

voedsel

C. discolor is omnivoor. De dieren voeden zich met allerlei kruiden, grassen en ongewervelde dieren (bladluizen, rupsen) (BRUCKHAUS 1991, INGRISCH 1976, MARSHALL & HAES 1988).

vlieg- en verspreidingsvermogen

Hoewel de dieren lange vleugels bezitten, is niet precies bekend hoe goed ze kunnen vliegen. De extra-langvleugelige vorm blijkt meer geneigd tot vliegen te zijn, maar is ook minder fertiel (ANDO & HARTLEY 1982). Uitbreiding zou, net als bij *C. dorsalis*, ook plaats kunnen vinden door passief transport van de eieren.

zang (cd 7)

De roepzang is een eenvormig, zacht en hoog knisperend zoemen. Het wordt enkele seconden tot minuten aangehouden, met vrij frequent korte pauzes. De vrouwtjes zingen

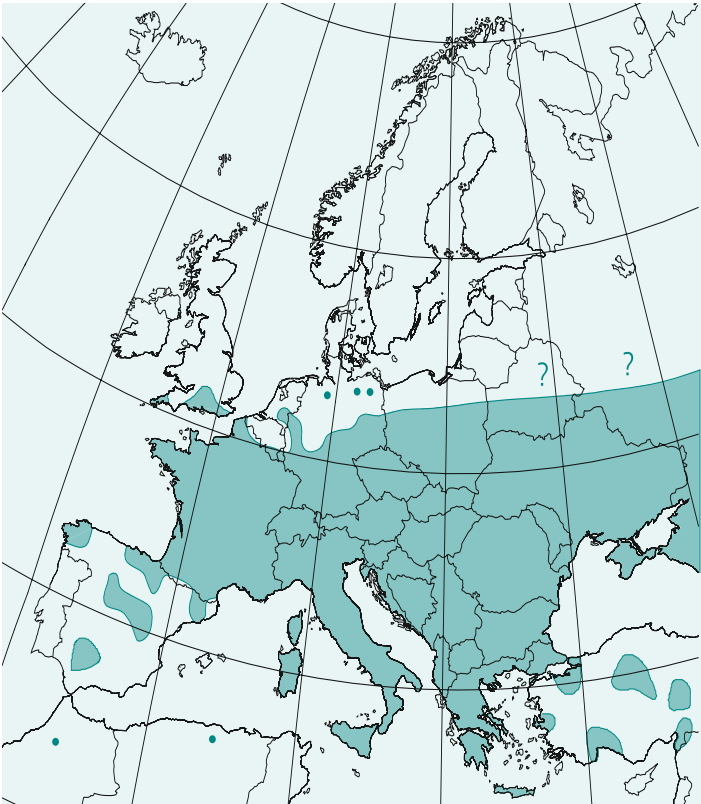
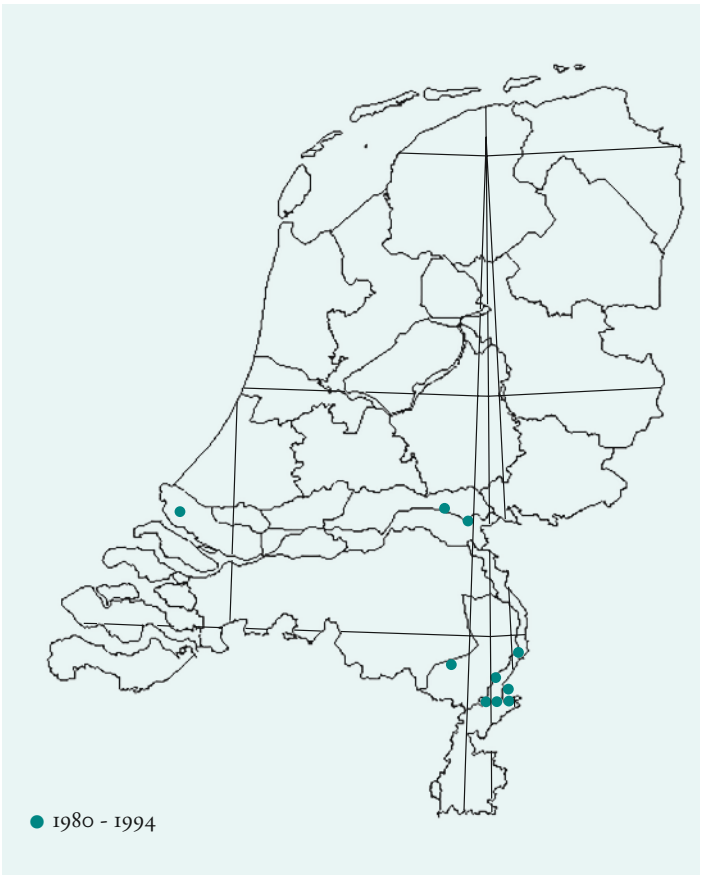
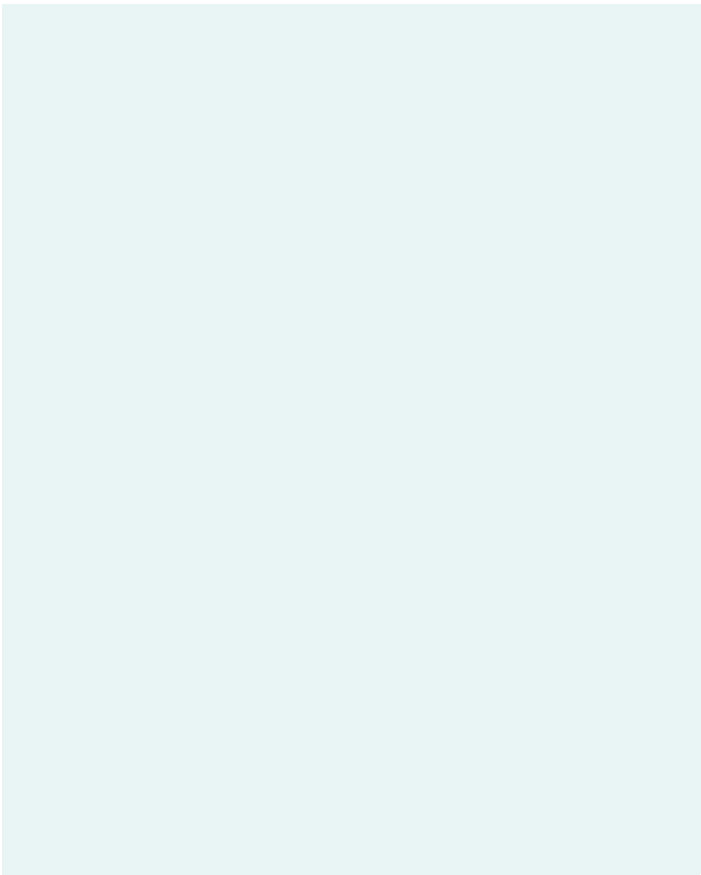
vrouwtje

maten in mm

♂	12,0-18,0
♀	13,0-18,0
voorvleugel ♂	12,5-14,0 (n=5)
voorvl extra-macr ♂	16,5-18,5 (n=4)
voorvleugel ♀	13,5-15,0 (n=3)
voorvl extra-macr ♀	17,5-22,5 (n=2)
legboor	10,0-17,0

stridulatielandjes ca. 40 (38 ± 2)

Fenologie imago's
31 juli-13 september

Zuidelijk spitskopje - *Conocephalus discolor*

	voor 1980	1980-1993
	niet bekend	zeer zeldzaam
bfk	0	2
atlasblokken	0	10
km hokken		11
observaties	0	13
Trend	nieuw	
Rode Lijst	-	

niet. Bij het rivaliseren klinken snel herhaalde, korte, zoemende geluiden. Voor zover bekend is deze soort alleen overdag te horen.

Hoewel verwarring mogelijk is met de iets minder luid zingende *C. dorsalis* ontbreekt de stotterende fase van deze soort bij *C. discolor*.

DETERMINATIE

C. discolor is door de combinatie van lange vleugels, in zij-aanzicht spitse kop en rechte legboor goed te onderscheiden van andere inheemse sabelsprinkhanen. Verwarring is alleen mogelijk met langvleugelige mannetjes van *C. dorsalis* (zie daar, blz. 139).

AREAAL

C. discolor heeft een groot verspreidingsgebied van West-Europa tot voorbij de Oeral tot in het Amoergebied. In Europa komt de soort voor tussen 35° en 55° noorderbreedte. Ten zuiden van ons land, zoals in Frankrijk, is *C. discolor* veel verbreider en gewoner dan *C. dorsalis*. In Noordwest-Europa breidt de soort zich uit. In Nordrhein-Westfalen komt *C. discolor* momenteel in het Rijndal tot Emmerich voor en ten westen daarvan aansluitend aan de Midden-limburgse populaties. In België komt de soort enerzijds in de kuststreek voor, anderzijds in de Famenne en Ardennen, en aansluitend in Luxemburg (KLEUKERS ET AL. 1996).

VOORKOMEN IN NEDERLAND

voor 1980

Er zijn geen waarnemingen van *C. discolor* van voor 1980 bekend. De soort werd eenmaal eerder op grond van een foute determinatie van een vrouwtje van *C. dorsalis* voor Nederland gemeld (VAN DER WEELE 1907, C. WILLEMSE 1917).

vanaf 1980

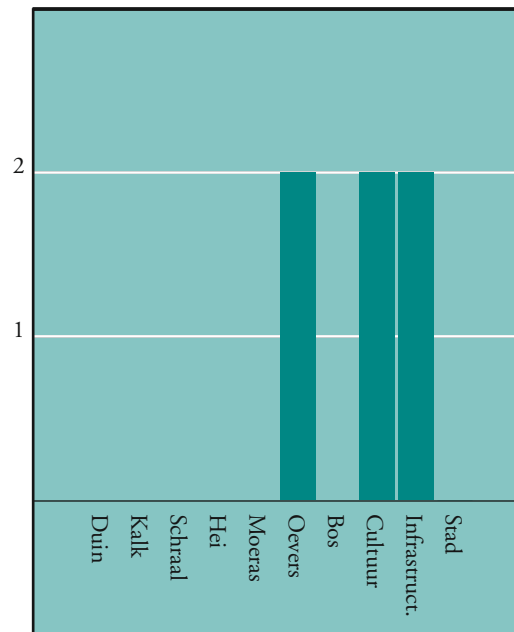
Het eerste exemplaar van *C. discolor* werd in 1990 gevonden bij Ospel. Het betrof een mannetje, dat eerst gedetermineerd was als een langvleugelige *C. dorsalis*. In totaal zijn nu drie populaties en een aantal vindplaatsen van extra-langvleugelige mannetjes bekend (tabel 3). De populatie ten westen van Swalmen, vlak bij de Duitse grens, is vermoedelijk een afsplitsing van de grote populaties in het aangrenzende gebied in Duitsland (Kreis Viersen) (THOMAS ET AL. 1993). De twee andere populaties bevinden zich langs de Waal bij Ewijk. Bijzonder opmerkelijk was de vondst van een mannetje op het eiland Voorne. Na afsluiten van het project werd in 1995 een populatie op Noord-Beveland ontdekt (IR).

De vondsten in Nederland sluiten goed aan bij de geconstateerde uitbreiding in Groot-Brittannië, België en Duitsland (KLEUKERS ET AL. 1996). Verdere uitbreiding van deze soort is dan ook waarschijnlijk.

Doordat de soort niet altijd direct opvalt, is het verspreidingsbeeld waarschijnlijk niet geheel volledig.

biotopen

C. discolor werd in Nederland gevonden in een aantal verschillende biotopen. De populaties bevonden zich in een slootkant in agrarisch gebied (Swalmen) en in ruderaal vegetatie direct langs de rivier (Tiengeboden, Ewijk). De

overeenkomst tussen de vindplaatsen is een half-hoge, vrij dichte vegetatie. In het aan Midden-Limburg grenzende gebied in Duitsland komt de soort ook in ruderaal akkerlanden voor (BT). Omdat de soort zich aan het uitbreiden is, kunnen dieren in allerlei biotopen verwacht worden. De dichtheden in Nederland zijn nog erg laag, maar elders kan de soort in korte tijd grote populaties opbouwen (MARSHALL & HAES 1988).

begeleidende soorten

C. discolor werd in Nederland samen aangetroffen met *C. dorsalis*, *Tetrix undulata*, *Chorthippus brunneus*, *C. biguttulus* en *C. parallelus*.

BESCHERMING

C. discolor is een zeer zeldzame soort, die zich momenteel nog uitbreidt. De soort komt voor in allerlei weinig bijzondere, vaak ruderaal, milieus en daarom lijken speciale

Tabel 3

Vindplaatsen van *Conocephalus discolor* in Nederland (*: een enkel mannetje).

	atlasblok	datum	waarnemer	collectie
GELDERLAND				
Tiengeboden	FT9545	12.ix.1992	RK	RMNH
Ewijkse Plaat	FT8550	1992-1994	WB	RMNH
ZUID-HOLLAND				
Oost-Voorne*	ET7545	22.viii.1994	KM	RMNH
LIMBURG				
Ospel*	FS9085	31.vii.1990	RK	RMNH
Swalmen	KB9075	1992-1994	RK e.a.	RMNH
Kesseleik*	KB9080	17.viii.1992	RK	RMNH
Meinweg*	KB9570	26.viii.1991	PK	-
Maasnielderbeek*	KB9070	1993	JH	JH
Tegelen*	LB0090	9.ix.1992	BT	RMNH
Isabellagreend*	GS0570	21.viii.1994	GKU	RMNH

draagwijdte geluid

menselijk oor: ± 8 m
 bat-detector: ± 25 m
 instelling: 25-35 kHz
 of 60 kHz

beschermingsmaatregelen niet noodzakelijk. De soort lijkt in ieder geval gebaat bij natuurontwikkeling in het rivierengebied.

INVENTARISATIE

C. discolor is vrij lastig te inventariseren, hoewel het geluid beter te horen is dan dat van *C. dorsalis*. Een bat-detector vergroot de trefkans aanzienlijk. Door de vegetatie slepen met een insectennet of dieren opjagen door voorzichtig door de vegetatie te lopen kan (bijvoorbeeld bij slecht weer) aanvullende gegevens opleveren.

Vanwege de grote gelijkenis met macroptere *C. dorsalis* dienen nieuwe vindplaatsen gedocumenteerd te worden met bewijsexemplaren.

BESCHRIJVING GELUID**roepzang** ● (cd 7: 0.00-0.58)

De roepzang is een lange echemereeks met echemes van 60-90 ms die met een tempo van 11-17 echemes per s worden voortgebracht. Een echeme is opgebouwd uit 3 syllaben, waarvan de eerste twee kort zijn (ieder 12-20 ms) en de laatste lang (16-26 ms). Het openen van de vleugels veroorzaakt met name bij de eerste syllabe van een echeme een fel tikgeluid (HELLER 1988, BO). Hoewel verwarring mo-

gelijk is met *C. dorsalis* treedt een meer stotterende fase hoogstens zeer kort bij het beëindigen van de zang op. Vrouwtjes zingen niet.

rivaliseergeluid ● (cd 7: 0.58-1.27)

Bij rivaliteit tussen mannetjes klinken korte, zoemende echemes. Deze echemes zijn samengesteld uit korte syllaben (ca. 16 ms) die worden herhaald met een tempo van ca. 60 syllaben per s. Deze echemes kunnen overgaan in echemes zoals beschreven bij de roepzang (BO).

frequenties

Belangrijke piek bij 28-30 kHz, daarnaast pieken rond 50 en 80 kHz (HELLER 1988).

SUMMARY

The Long-winged Cone-head was first recorded in our country during the Orthoptera mapping scheme. Four populations and several isolated individuals have been found (table 3). Its recent expansion matches that in Great Britain, Germany and Belgium. It inhabits similar habitats as the Short-winged Cone-head, although more frequently in cultivated, arable land. Several specimens were mistaken for long-winged specimens of *C. dorsalis*.

oscillogram

Conocephalus discolor

